

Szentpéteri Kun Béla élete, oktatási, tudományos tevékenysége és a Debreceni Egyetem életében vállalt kiemelkedő szerepe.

HAJDU JÓZSEF ÁKOS
I. évf. levelező PhD hallgató
Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Bevezetés¹

Kutatásaim során elvértve találkoztam olyan kiemelkedő tudású és lelkiismeretes, valamint a hallgatók irányába tanúsított emberiességből is jeles egyetemi oktatóval, mint Szentpéteri Kun Béla. A hajdúság határán fekvő, de már Bihar vármegyéhez tartozó Monostorpályiból származó, református neveltetésű kiváló egyházjogász, nemcsak az oktatásban, de az egyházi közéletben is kiemelkedő szerepet játszott, valamint e mellett Kenézy Gyulával, a „régii” Debreceni Egyetem első nyilvános rendes tanárával együtt, kiemelkedő szerepet játszott a nagyerdei Universitas 1912. évi megalapításában.

Jelen tanulmányomban Szentpéteri Kun Béla élete, valamint egyházi és politikai sikerei mellett, oktatási-tudományos tevékenységét, a Debreceni Egyetemen 1918 és 1949 között íródott szakdolgozatok megvédésében, valamint a Debreceni Egyetem megalapításában és annak közéletében vállalt szerepét kívánom bemutatni.

1. Szentpéteri Kun Béla élete és a Debreceni Egyetem jogi karán vállalt oktatási tevékenysége

1.1. Sz. Kun Béla élete²

1874. november 8-án Szentpéteri Kun László és Szabó Teréz fiaként született a Bihar Vármegyei Monostorpályiban, ahol édesapja 1865-től, 1913-ban bekövetkező haláláig volt református lelkipásztor. Sz. Kun Béla azonban nem csak apja, de édesanyja révén is szorosán kötődött a valláshoz, hiszen Szabó Teréz apja szintén lelkipásztor volt. „A szülők kálvini egyszerűségben, tiszta, mély vallásosságban nevelték gyermekeiket, leányukat, Erzsébetet – aki Szabolcska Mihály költő-pap felesége lett – és fiukat, Bélát”.³ Láthatjuk tehát, hogy

¹„Szentpéteri Kun Béla evangéliumi ember, kinek mindennapi eledele az Isten igéje, s mindennapi éneke a zsoltár: az Úr énnékem őriző pásztorom!” SZÁSZ Imre: *Dr. Szentpéteri Kun Béla*. A Debreceni képes kalendárium ismeretterjesztő és szépirodalmi része. Debrecen, 1939. 116. o. Elérhető a <http://dea.lib.unideb.hu/dea/html/2437/78666/index.html#116> címen.

²*Emlékkönyv Szentpéteri Kun Béla hetvenedik születésnapjára*. Szerk. RÉVÉSZ Imre, Debrecen, 1946, 628–635. o. (Továbbiakban: Emlékkönyv)

³SZÁSZ Imre: *ih. 117. o.*

születése már eleve predesztinálta Sz. Kun további életét, tanulmányait, a váláshoz és a reformációhoz való szoros kötődését.

A gyermek Sz. Kun Bélát szülei nem engedték iskolába járni, így az elemi tudás, mint például az írás, olvasás is otthon ragadt rá.⁴ Tanulmányit hivatalosan csak második gimnazista korában kezdte meg a debreceni Református Kollégiumban, amely olyan mértékben a szívéhez nőtt, hogy 1891-ben tett érettségi vizsgája után joghallgatóként továbbra is a Kollégium diákja maradt. 1895-ben diplomát,⁵ majd 1897-ben a Budapesti Tudományegyetemen jog- és államtudományi doktori címet szerzett.⁶

Még ugyanezen év októberében megválasztották a máramarosszigeti református jogakadémia tanárának. Máramarosi évei alatt kapcsolódott be a református egyház igazgatásába,⁷ mint az egyházközség presbitere, majd 1900 májusától a máramaros-ugocsai egyházmegye jegyzője.⁸

Szervezőkészsége és gazdasági ügyek iránti kivételes érzéke révén, az egyházi tisztségek mellé egyhamar világi megbízatások is párosultak, így tagja lett a város képviselő-testületének, valamint a vármegye törvényhatóságának, majd 1903-ban tiszteletbeli vármegyei főjegyzővé nevezte ki Roszner Ervin főispán.⁹ Az 1904/05-ös tanévben került át a debreceni Református Kollégium jogakadémiájára, ahol annak megszűnéséig, 1914-ig működött, egy évben, mint a kar dékánja, egy évben pedig, mint jogakadémiai igazgató.¹⁰ Ez idő közben, a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen magántanári képeztést szerzett egyházjogból.¹¹

Fontos megemlíteni, hogy Sz. Kun Béla a debreceni évei alatt sem maradt ki az egyházi, valamint a világi igazgatás forgatagából, mivel 1907-ben az egyházkerületi közgyűlés tagjává, 1908-ban egyházkerületi jegyzővé, 1917-ben egyházkerületi világi főjegyzővé, majd 1921-ben tanácsbíróvá választották. 1939-ben érdemei elismeréseként, a debreceni egyházmegye gondnoki címével tisztelték meg. 1907-ben a református egyház egyetemes tanügyi bizottságának, 1919-től az egyház egyetemes konventjének a tagja, 1917-től pedig az egyetemes református zsinat állandó résztvevője.¹²

Egyházi tisztségei mellett Debrecenben is komoly szerepet játszott a világi politika alakításában, hiszen 1916-ban szintén megválasztották a város tör-

⁴ *Emlékkönyv*: 628. o. – Édesapja feljegyzése szerint 1879. február 24-én már magyarul írni, olvasni teljesen tudott.

⁵ Az 1861. október 23-i helytartótanácsi rendelet a királyi jogakadémiákon a képzési időt három évre emelte, amelyet az állam 1874 májusában négyévesre szervezett át.

⁶ *Emlékkönyv*: uo.

⁷ Emellett kiemelkedő szerepe volt a máramarosszigeti Szilági István kör megalapításában és egyben annak első főtitkára is volt.

⁸ Erre vonatkozó adatokat találunk HOLLÓSI Gábor: *A Debreceni Jog- és Államtudományi kar története*. Debrecen, 2007. című tanulmányának 48-58. oldalán, VARGA Zoltán: *A Debreceni Tudományegyetem története I. 1914–1944*. Debrecen, 1967. című munkájának 181. oldalán, valamint részletesebben: CSOHÁNY János tanulmányában: *Szentpéteri Kun Béla: A tudós egyházjogász és sokoldalú szervező*. In: *A Debreceni Tudományegyetem jogász rektorai (1915–1947)* (szerk. P. SZABÓ BÉLA–MADAI SÁNDOR). Debrecen, 2002, 131–150. o.; „Csohány János írásában – pontosabban a 132. oldalon – aljegyzőt, míg az emlékkönyv jegyzőt említ”.

⁹ CSOHÁNY János: i. m. 132. o.

¹⁰ Ez idő alatt, az 1907/08-as tanévben a jogi kar dékánja, majd a kollégium akadémiai tanszakai utolsó évében, 1913/14-ben akadémiai igazgató is volt.

¹¹ *Emlékkönyv*: 629. o.

¹² *Emlékkönyv*: uo.

vényhatósági bizottságába, majd 1929-től a törvényhatóság örökös tagjává. Ezen túlmenően, Debrecen az Országgyűlés felsőházában, a várost megillető egyetlen helyre két alkalommal is Sz. Kun Béla választotta meg, első ízben 1927 januárjában, amely tisztségről azonban 1930-as rektori megbízatása miatt, saját kérésére leváltották.¹³

Egyházi és világi szerepvállalását összekapcsolva fontos említést tenni arról, hogy hosszabb időn át volt jegyzője a debreceni református kollégium igazgatótanácsának, ahol különösen az anyagi ügyek ellenőrzésében vállalt komolyabb szerepet. Az pénzügyek intézéséhez való szakértelmét bizonyítja az is, hogy nemcsak a máramarosszigeti líceum anyagi ügyeinek földerítésében és rendbe hozásában végzett kiemelkedő munkát, de gróf Degenfeld József halála után nemcsak előadója, de elnöke is volt az egyházkerületi pénzügyi bizottságnak.¹⁴

Szentpéteri 1944 szeptemberében, hetven éves korára való tekintettel nyugdíjazását kérte, amely irat azonban első alkalommal adminisztrációs hiba miatt saját postája közé keveredett, második alkalommal pedig kérelmét a miniszter elutasította, majd az egyetemi ügyek általános rendezése után, 1946-ban helyezték nyugállományba az akkor már 72 éves professzort, aki az egyetemen ezt követően már csak mint szakelőadó folytathatta oktatási tevékenységét.¹⁵ Nyugdíjba vonulását követően a református egyházi törvényhozásban vállalt szerepe miatt általános politikai rágalomhadjáratot indítottak ellene, amellyel szemben azonban, az 1950. június 13-án bekövetkezett halála miatt már nem tudott védekezni.¹⁶

1.2. Sz. Kun Béla oktatási tevékenysége és a Debreceni Egyetem közéletében vállalt szerepe

Ahogy azt már korábban írtam, Sz. Kun nemcsak az egyházi és politikai életben vállalt kiemelkedő szerepet, de a debreceni felsőoktatásban – a katedra mellett is – számos területen képviselte a hallgatóság érdekeit, amely tevékenysége révén karizmatikus személye beleivódott a XX. század eleji debreceni egyetem történetébe.

Szentpéteri visszatérve bihari szülőföldjére, első ízben a jogakadémián, a debreceni Református Kollégium falai között kezdte meg a joghallgatók okítását az 1904/05-ös tanévben.

¹³ CSOHÁNY János: i. m. 135. o.

¹⁴ Dr. TÓTH Lajos: *Szentpéteri Kun Béla dr. az egyetem rektora*. A Debreceni képes kalendárium ismeret-terjesztő és szépirodalmi része. Debrecen, 1931. 40. o.
Elérhető a <http://dea.lib.unideb.hu/dea/html/2437/78668/index.html#40> címen.

¹⁵ Ugyanakkor egyetemi pályafutását ténylegesen, 1947-es nyugdíjba vonulásával fejezte be az idős professzor.

¹⁶ CSOHÁNY János: im. 144. o.; HOLLÓSI Gábor: im. 48. o.; HAJDU József Ákos: *Organikus állam-történet – Jegtörténet oktatás és tudomány a régi jogi kar utolsó éveiben*. Szakdolgozat. Debrecen, 2010. 55. o.
Elérhető a <http://ganyemedes.lib.unideb.hu:8080/dea/handle/2437/98581> címen, az Debreceni Egyetem könyvtárából.

1.2.1. Az egyházjog oktatása a debreceni Jogakadémián, Sz. Kun Béla szerepe az jogakadémia életében

A Református Kollégiumban az egyházjog oktatását az 1804. évi, I. álmosdi tanterv, a Ratio Institutionis rendelte el, amelyet 1816-ban a II. álmosdi értekezlet a „Magyarország története” tárgy oktatásával egészített ki. Ekkor még a joghallgatók a teológusokkal együtt ismerkedtek e tárgyakkal, amelyeket az egyháztörténet nevű előadás egészített ki.¹⁷

1856-ban az egyházkerület kimondta a Kollégium jogakadémiájának megszüntetését, így Debrecenben ekkortól kezdve 1860-ig szünetelt a jogászképzés.¹⁸ A város által 1892-ben megszavazott további két tanszék felállítására 1895-ben került sor, így a jogakadémián a hetedik tanszékkel önállóságot nyert az egyházjog oktatása, amelynek élére 1895-től Somogy megye főispáni titkárát, Kérészy Zoltánt nevezték ki.¹⁹

1893-ban a debreceni kollégiumi képzés karrá szerveződött át, amely folytán szeptember 12-én megválasztották a jogakadémia első dékánját, így egy akadémiai igazgató egységes vezetése alatt, külön-külön dékáni hivatalt kapott a teológiai és jogi kar.²⁰

Ilyen előzmények után 1905 januárjában Szentpéteri Kun Béla foglalta el a jogtörténet és egyházjog tanszékét és ezen munkálkodott 1914-ig, amikor is az egyetem egyházjogi tanszékének élére nevezték ki ny. r. tanárrá.²¹

1.2.2. Szentpéteri Kun Béla jogi karon vállalt oktatói tevékenysége

A Debreceni Tudományegyetem megalakulását követően, a jogi kar 1914/15-ös első tanévében Sz. Kun Bélát bízták meg fő tárgya, az egyházjog oktatásával, amely mellett 1916 márciusáig, Iványi Béla frontszolgálati miatt, helyettesként a jogtörténetet is oktatta.²²

Az egyházjognak Debrecenben, a jogi kar fennállása alatt végig²³ Szentpéteri professzor volt az oktatója, amely feladatáról akkor sem feledkezett meg, amikor rektori megbízatása miatt nem csupán saját tantárgyára, illetve a jogi karra kellett koncentrálnia, hanem összegyűjtött érdekeket figyelembe véve, nagyobb távlatokban kellett gondolkodnia.

A jogtörténet mellett egyebekben helyettesített közjogot 1944-ben, a bevezetés a jog- és államtudományokba nevű tárgyat 1944-től 1947-ig, magyar közigazga-

¹⁷ HOLLÓSI Gábor: i. m. 13–14. o.; A jogász- és teológushallgatók később eltérő keretek között tanulták e két tantárgyat, amelynek jelenősége az, hogy Sz. Kun Béla „Míg a joghallgatókat szakmabelieknek, kollégáknak tartotta, addig a teológusokat úgy nézte, mint akik szentségtörőként téblábolnak a jog szentséges templomában.” CSOHÁNY János: i. m. 135. o.

¹⁸ HOLLÓSI Gábor: i. m. 15. o.

¹⁹ HOLLÓSI Gábor: i. m. 17. o.

²⁰ HOLLÓSI Gábor: uo.

²¹ DR. TÓTH Lajos: uo.

²² A jogtörténet helyettesítésére még két alkalommal, első esetben Iványi Béla távozását követően 1927-ben, majd Baranyai Béla halála után 1944-ben hívta fel a sors Szentpéterit. HOLLÓSI Gábor: i. m. 39. o.

²³ Egy tanév – 1936 – kivételével, amikor is Tóth Lajosnak, a magánjog tanárának súlyos betegsége miatt tárgyat helyettesként Sz. Kun Béla oktatta, akit pedig Marton Géza, a római jog tanára helyettesített. HOLLÓSI Gábor: i. m. 89. o.

tási és pénzügyi jogot 1938-ban és magyar magánjogot 1919-ben és 1936-ban.²⁴ Szentpéteri a kar életében nem csupán mint oktató vett részt, hanem az első 1914/15-ös egyetemi tanéven túl, még három évben is – 1919/20, 1932/33, 1942/43²⁵ – ő viselhette a kar dékáni tisztségét.²⁶

Tisztségei, fő tárgya és helyettesítő tevékenységei mellett kiemelkedő szerepet játszott a jogi karon folyó speciálkollégiumok megszervezésében és azok előadásában,²⁷ így jogtörténeti kollégiumok közül az ósiség és a magyar jogtörténet forrásai című tárgyakban. Ezen felül pedig szakköröket is szervezett a házassági jog körében, valamint a világi alkotmányfejlődés tárgykörében felmerült kérdések megvitatására is, amelyeken szívesen látta a jog iránt érdeklődő teológus hallgatókat is.²⁸ A diákjai által rendkívüli szigort és felkészültséget megkövetelő Szentpéteri tanítványai, kilépve az egyetem kapuján, szembekeverülve a mindennapok viharával, nehézségeivel, meglátták Kun Béla professor felbecsülhetetlen értékeit.²⁹

A református egyházjog művelése és oktatása mellett előadásainak túlnyomó részét a katolikus egyházjog tette ki. „...a vizsgákon is nagyobb részben a katolikus egyházjogot kérdezte... azért is, mert tudta, hogy a debreceni vizsgázók többsége református volt.”³⁰

1.2.3. A Debreceni Egyetem és a jogi kar közösségi életében vállalt szerepe

Szentpéteri nem csupán az egyházi és világi törvényhozásban, de az egyetem társadalmi és tudományos életének szervezésében is hathatósan közreműködött.

Korábban már említettem, hogy Szentpéterinek az irodalmi közéletben való részvétele is Máramarosszigeten kezdődött, amikor részesévé vált a Szilágyi István Kör megalapításának. A honi irodalom ápolásáról Debrecenbe való érkezésekor sem feledkezett meg, hiszen a Csokonai Kör mellett tagja volt a Debreceni Tudományegyetem tanárai által alapított Tudományos Társaságnak, valamint választmányi tagja volt a Magyar Protestáns Irodalmi Társaságnak is.³¹

A korábbi gimnáziumára mindig örömteli szívvel visszaemlékező Szentpéteri, ugyancsak részt vett a Református Kollégium egyik patinás és széles körben ismert diáktársaságában, a Kántusban is, amelynek 1913 és 1932 között felügyelő tanára volt.³²

²⁴ HOLLÓSI Gábor: i. m. 62., 73., 82., 93. o.

²⁵ Az évszámokat és a mögöttük rejlő történelmi eseményeket megvizsgálva érthető, hogy miért nevezi Csohány Szentpéterit a jogi kar „krízis dékánjának”. CSOHÁNY János: i. m. 134. o.

²⁶ Emlékkönyv: 629. o. (A felsorolt tisztségei mellett, Szentpéteri hét alkalommal – 1915/16; 1920/21; 1926/27; 1933/34; 1937/38; 1943/44 és az 1945/46-os tanévekben – volt a jogi kar prodékánja, valamint az 1930/31-es tanévben az egyetem prorektora).

²⁷ Természetesen az egyházjogi speciálkollégiumokon túlmenően.

²⁸ HOLLÓSI Gábor: i. m. 42, 55–56, 250. o.; CSOHÁNY János: i. m. 136. o.

²⁹ SZÁSZ Imre: i. m. 116–117. o.; CSOHÁNY János: i. m. 136. o.

³⁰ CSÉKA Ervin: *Emlékezés régi debreceni jogászprofesszorokra*. In: Jogtudományi közlöny, 2002/2. sz. (57. évf.) 107–113. o.

³¹ *Emlékkönyv*: 629. o.

³² CSOHÁNY János: i. m. 135. o.

Az ifjúság érdekeit és fejlődését mindenkor szem előtt tartva, Szentpéteri több évig volt tagja az egyetemi gazdasági bizottságnak (1930-tól, 1946-ig), a diákjóléti bizottságnak (1920-tól, 1943-ig), az Egyetemi Diákasztal és a Tisza-Internátus felügyelő bizottságának (1916-tól, 1933-ig), továbbá a kari tandíjkezdvezményi (tandíjmentességi) bizottságnak (1921-től, 1929-ig) és végül, de nem utolsó sorban a tanulmányi kedvezményi bizottságnak (1924-től, 1928-ig).³³

A diákjóléti bizottság tagjaként Szentpéteri „*hirdeti és munkálja azt a gondolatot, hogy ifjúságunknak minden más ifjúságnál komolyabbnak, felkészültebbnek, erősebbnek és bátrabbnak kell lennie... nagyon szereti az ifjúságot, féltően szereti, ezért súlyosak vele szemben követelményei... igazi barátja és atyja az ifjúságnak, amikor alázatos szeretettel siet a segítségére a szűkölködő, szegény diáknak.*” méltatja egykori tanítványa 40 éves jubileumán a volt professzorát.³⁴

Hasonló szívhez szóló szavakkal dicséri Csohány János is Szentpéteri áldozatos diáksegélyező munkáját, amikor azt mondja, hogy „*Magyar hazafiként, kálvini elkötelezettségű református emberként, humánus gondolkodású konzervatív értékeket őrző liberálisként, tudást terjesztő, általános haladást valló szabadkőművesként, mindenek felett azonban tanárként... a jövő nemzedék boldogulásának legmesszebbmenő gyámolításáért fáradozott*”.³⁵

Sz. Kun Béla ismerve a hallgatók anyagi helyzetét, gyakorta helyezkedett a szabályok fölé és abban az esetben is segélyben részesítette a hányattatott sorsú diákokat, amikor annak szigorú feltételei maradéktalanul nem is teljesültek.³⁶

2. Szentpéteri Kun Béla közreműködésével a Debreceni Egyetemen 1916 és 1949 között megvédett doktori dolgozatok³⁷

Sz. Kun Béla személyének elemzésén túllépve, jelen fejezet célja, hogy egy még fel nem térképezett területét vizsgálja meg a Debreceni Egyetem jogi karának, amely nem kizárólag az oktatók, de a hallgatók oldaláról közelíti meg az egyetemet és az egyetemi oktatást.

Mielőtt kimondottan e fejezet témájával, vagyis Szentpéteri Kun Bélának a „régí” debreceni jogi karon született szakdolgozatok megvédésében vállalt szerepével foglalkoznék, a teljesség kedvéért szükségesnek érzem általánosságban is feltárni a kutatott területet.

A Debreceni Egyetem jogi karán 1914 és 1949 között 2276 doktori disszertáció született a 14 oktatott tárgy keretében. Ezek legnagyobb része – 502 – büntetőjog tárgyból íródott. 323 dolgozat a közigazgatás-jogi tanszék nevéhez köthető, a képzeletbeli dobogó harmadik fokát pedig a magánjogi tanszék foglalja el 299 dolgozattal. Egyebekben:

Gazdaságtanból 280, Kereskedelmi- és váltójogból 196, Perjogból 119, Közjogból 100, Nemzetközi jogból 91, Politikából 86, Jogtörténetből 85, Pénzügyi jogból 80,

³³ HOLLÓSI Gábor: i. m. 294–296. o.

³⁴ SZÁSZ Imre: i. m. 117. o.

³⁵ CSOHÁNY János: i. m. 136. o.

³⁶ CSÉKA Ervin: i. m. 112. o.

³⁷ A fejezet a Debreceni Egyetem Társadalomtudományi Könyvtárában működő Kézirattár „60”-as számú címkecatalogusának feljegyzésein alapul. Elérhető a 4028 Debrecen, Kassai út 26. szám alatti címen, keddenként és csütörtökönként, DR. JUHA Enikővel való előzetes egyeztetést követően.

Egyházból 73, Római jogból 31 és végül, Statisztikából 11 doktori dolgozat született.

Fontos azonban kiemelni az előbbi statisztikával kapcsolatban, hogy az abban feltüntetett adatok tartalmazzák azon dolgozatokat is, amelyek pályamunkaként kerültek megvédésre. Ez szám szerint összesítve 88 pályamunkát jelent. Ezen felül fontos kiemelni, hogy nyolc dolgozatnál nem találtam adatot arra vonatkozóan, hogy azok mikor készültek, továbbá közigazgatási jogból egy dolgozat 1951-ben, kereskedelmi és váltójogból egy dolgozat 1958-ban (amely dátum véleményem szerint csak félreírás lehet) és politikából szintén egy értekezés 1954-ben került megvédésre.

Jelen dolgozatom témájával kapcsolatban érdekes megfigyelés, hogy a magánjog-, egyházjog- és jogtörténet tárgykörében született munkák leggyakoribb témája a házasság, a házassági elválás intézménye. Ezekben az esetekben, legyen szó akár magánjogi dolgozatról is, a bíráló bizottság egyik tagja szinte minden esetben Sz. Kun Béla professzor volt, mint a téma nagy szakértője, így a következőkben az egyházból született munkák megvédésében vállalt szerepére térek ki részletesebben.

2.1. Szentpéteri témavezetésével íródott egyházból született munkák

A debreceni jogi karon 1918 és 1949 között, mint ahogyan azt már korábban említettem 73 egyházból született munkát, amelyek közül hat esetben nem ismert a dolgozatnak sem a témavezetője, sem pedig a bíráló bizottság tagjai. A hat dolgozat közül kettőnek, és ezeken felül még egynek a szerzője személyét fedti homály, míg két esetben pályamunka elbírálására került sor.

Ezen dolgozatok közül Szentpéteri 58 munkának volt a témavezetője és egyben bíráló bizottsági tagja is. A leggyakoribb téma, az általános elemzésnél már említett házassági jog. A 13 házassági jogi tárgyú dolgozat között, a juszti-nánuszi jogrendszert elemző munkától kezdve, a középkori századok házassági jogra gyakorolt hatásait bemutató disszertációkon keresztül, a XX. század eleji egyes házasságkötést bemutató dolgozatig, szinte valamennyi jogtörténeti kor és bevett vallás matrioniális szokásainak jogi elemzése górcső alá kerül.³⁸

19 megírt disszertációval a *második leggyakoribb téma* az egyházjog keretein belül a közjog tárgyköre. A feltüntetett szám ellenére azért írtam, hogy a második leggyakoribb téma, mivel e dolgozatok körét egy éles vonal mentén ketté lehet osztani. Ugyanis hét esetben a hallgatói munkák a magyar államfő egyházi törvényhozás körüli jogát és a főkegyúri jog gyakorlását taglalják, míg nyolc esetben a fő irányvonal az állam és a bevett vallásfelekezetek viszonya köré épül fel.³⁹ A fennmaradó négy esetben is ez a két markáns témakör jelenik meg, csupán annyi többlettel, hogy azokat szerzőjük történeti köntösbe öltözteti. Tekintettel arra, hogy Szentpéteri 1948-ban szinte teljesen elvonult az egyetemi, egyházi és politikai közéletől, ezért az 1949-ben, Stefáy Elvira miskolci

³⁸ Figyelembe véve, hogy 1934-től 1936-ig, Baranyai három esetben volt jelen a bíráló bizottságban Szentpéteri mellett házassági jogi tárgyú dolgozat megvédésénél, egyebekben pedig 1929 és 1944 között – leszámítva az említett három házassági jogi munkát – 15 esetben alkotott Baranyai és Szentpéteri egy bírálóbizottságot.

³⁹ Később látni fogjuk, hogy ez utóbbi téma Szentpéteri tanulmányaiban is markánsan megjelenik.

joghallgató által megírt, „*A legfőbb felügyeleti jog és az evangélikus egyház*” című dolgozat témavezetője az egyházjog helyettesítő tanára Sztéhlo Zoltán, akinek társa a bíráló bizottságban Szádeczky Kardos Tibor volt.⁴⁰

Kifejezetten történelmi témájú dolgozat – az előző fejezetben említett négyen felül – négy született. Ezek közül három a reformáció keletkezésével, annak okaival, a református iskolai autonómia fejlődésével és Szentpéteri legkedveltebb témájával, az állam kálvini megközelítésével foglalatoskodik. A fennmaradó egy munka, a felszentelt püspökök jogállását taglalva fejtí annak jogköreit a történelmi folytonosság elvét figyelembe véve. Jelen esetben is fontos megjegyezni, hogy mind a négy dolgozat témavezetője Szentpéteri professzor volt.

1918 és 1947 között kifejezetten egyházjogi tárgykörben 38 dolgozat született. Ezek a legváltozatosabb témákat taglalva, az egyházi bírászkodás, a párbér jogi természetén túl, az egyházi szokásjoggal, a református és katolikus egyházi tisztségekkel, szervezetrendszerrel és végső soron három munka, az egyházi bírászkodást bemutató kifejezetten a tételes és hatályos egyházjoggal foglalkoznak.

Ezen dolgozatok közül 28-nak volt a témavezetője Szentpéteri Kun Béla, ketten Sztéhlo Zoltán, egynek-egynek pedig Thegze Gyula, Barabási Kun József⁴¹, Juhász Nagy Sándor és Kováts Andor, míg két esetben ismeretlen a konzulens személye.

Mindezekon túlmenően azonban Sz. Kun Béla nem csupán saját tárgya keretei között vállalt témavezetői, illetve bíráló bizottsági tagi szerepet, hanem előszerepettel vett részt a jogtörténeti, jogbölcseleti tárgyú dolgozatok megvédése során is, amelyre főként azon időszakokban került sor, amikor a háborúk ideje alatt egyes tanszékek professzorai, frontszolgálatukat teljesítvén, oktatási tevékenységüket folytatni nem tudták.

2.2. Sz. Kun Bélának a doktori dolgozatok megvédésében vállalt közreműködő szerepe

Szentpéteri nem kizárólag az egyházjogi disszertációk megvédésében vállalt határozó szerepet, de a kar egyik legkiválóbb és legsokrétűbb oktatójaként, kivette a részét a más tantárgyak keretében íródott munkák bírálásából is.

Az 502 darab büntetőjogi tárgyból íródott dolgozat közül Szentpéteri 16 munka megvédésében vállalt szerepet, hat esetben⁴² mint témavezető, leggyakrabban – tíz esetben – a büntetőjogot 1923-tól 1942-ig oktató Kováts Andor bíráló bizottsági párjaként.⁴³

A közigazgatás jogi tanszék nevéhez köthető 323 doktori munka közül 22 esetben⁴⁴ témavezető, 16 esetben pedig bíráló bizottsági tag volt Sz. Kun Béla. Tekintettel arra, hogy 1938 és 1940 között Bozóky Ferencsel együtt ő helyettesített a tanszéken, ezért az ekkor íródott 32 dolgozat több mint fele – 17 – Szentpéteri

⁴⁰ Okait lásd korábban: Szentpéteri életének elemzésénél, 3. oldal lapteteje.

⁴¹ A címkekatalógusban tévesen Barabási Kun Bélának van feltüntetve.

⁴² Ebből négy alkalommal volt bizottság másik tagja Kováts Andor.

⁴³ A 16 védésből 11 esett 1932 és 1938 közé, őt pedig kifejezetten 1938-ra, amikor is Kováts Andor volt a kar dékánja.

⁴⁴ Ebből 16, helyettesítése időszakára esett.

témavezetésével és legnagyobb részt Bozóky Ferenc bírálataival lett megvédve és elfogadva.⁴⁵

Magánjogból az általunk vizsgált időszakban 299 doktori disszertáció született. Ezeknek több mint 27 százaléka – 81 dolgozat – köthető Szentpéteri professzor nevéhez, közel 14 százaléka – 40 munka – pedig témavezetéséhez. Ezen dolgozatok közül a bíráló bizottság másik tagja 23 esetben Zachár Gyula, 19 esetben Sztelho Zoltán, 16 alkalommal Tóth Lajos, szintén 16 dolgozat esetében pedig Bacsó Jenő volt.

Az egyházjog kivételével fennmaradó tíz tantárgy esetében Szentpéteri Kun Béla összesen 16 esetben volt témavezetője dolgozatnak és 36 alkalommal volt tagja a bíráló bizottságnak.⁴⁶ Statisztika tárgykörében egyetlen alkalommal sem volt Szentpéteri sem konzulens, sem bizottsági tag.

3. Szentpéteri Kun Béla tudományos és kutatási tevékenysége

Egy korábbi tanulmányomban Varga Zoltánra hivatkozva,⁴⁷ ekképpen írtam Sz. Kun Béla tudományos tevékenységéről: „*Liberális politikai nézeteit egyhámar felváltotta konzervatív érzülete, amely révén a magyar feudális jogrendet tekintette „ősi nemzeti magánjognak”, amelyre tekintettel nagy jelentőségűnek véli a korabeli jogintézmények múltjának a feltárását.*”⁴⁸

E hivatkozást alátámasztja Szentpéteri nekrológjának szerzője és maga Varga Zoltán is, amikor politikai nézeteit konzervatív liberálisnak, illetve liberális elemeket őrző konzervatív színezetűnek aposztrofálja.⁴⁹

Ugyanakkor konzervatív nézetével és a feudális jogrendhez való ragaszkodásával jó magam ellentétesnek érzem Szentpéteri mindenkoron újító szellemét, a politikai, vallási és nem melleleg oktatási,- tudományos fejlődésbe vetett hitét, előrelátó és előregondoló jellemét, valamint a szabadkőműves mozgalomhoz való viszonyulását.

Csohány János a következő módon jellemezte Szentpéteri világnézetét: „*Nem volt tehát egyházellenes, sem radikális. A progresszió, az egyház és állam szétválásztása, az egyházak önfenntartóvá tétele, a »szabad egyház, szabad államban« elvének megvalósítása, az egyház alkotmányának demokratizálása, decentralizálása tartoztak nézetei közé.*”⁵⁰

Szentpéterinek nemcsak az életében, de tudományos tevékenységében is kiemelkedő szerepet játszott a vallás. „*Szó sem volt nála református elfogultságról, noha öntudatos, elkötelezett református volt belső meggyőződése szerint. Kultúr-*

⁴⁵ Egy dolgozat kivételével, amelyet a bizottság nem javasolt elfogadni, illetve egy esetben pályamunka megvédésére került sor.

⁴⁶ Szentpéteri professzor gazdaságtanból kétszer, kereskedelmi- és váltójogból kilencszer, perjogból kétszer, közjogból 15-ször (tekintettel arra, hogy helyettese is volt e tárgynak), nemzetközi jogból kétszer, politikából nyolcszor, Jogtörténetből és jogbölcsleletből tízszer, pénzügyi jogból egyszer és végül római jogból hétszer vállalt szerepet a doktori disszertációk megvédésében.

⁴⁷ VARGA Zoltán: *A Debreceni Tudományegyetem...* i. m. 181. o.

⁴⁸ HAJDU József Ákos: *A jogtörténeti kutatása, oktatása és módszertani kérdései a régi debreceni jogi egyetemen.* In: *Az állam és jog alapvető értékei II.* (szerk. Smuk Péter) 2010, Győr. http://doktiskjog.sze.hu/hu_HU/downloadmanager/index/id/953/m/3620 (letöltés ideje: 2012. április 21.)

⁴⁹ CSOHÁNY János: i. m. 142. o.

⁵⁰ CSOHÁNY János: uo.

protestáns jellegű volt, aki az egyházat elsősorban politikai és művelődési központnak értékelte.⁵¹

Ezen elvek alapján építkezett tudományos tevékenysége is, amelynek eredményeként a Debrecenbe magával hozott „*kicsi pakktáskáját*” egyhamar megtöltötte nemcsak a város, de az egész magyar református egyház és a jogászság számára értékes tudással és tartalommal.

3.1. Az Sz. Kun Béla által írt tudományos művek

A teljesség igénye nélkül és figyelembe véve azt a tényt, hogy a Szentpéteri professzor által írt munkák már több helyen is felsorolásra kerültek⁵² ezért itt, csak általánosságban szólok néhány szót ezekről.

Legkedveltebb kutatási témái közé a református egyházalkotmányok,⁵³ az állam és egyház kapcsolatának,⁵⁴ a református lelkészségnek,⁵⁵ Kálvin János személyének és egyházi gondolatainak,⁵⁶ gróf Tisza István vallási törekvéseinek,⁵⁷ valamint a Debreceni Egyetem⁵⁸ és annak oktatási tevékenységének elemzése tartozott.

A református egyházalkotmánnyal kapcsolatban 17 önálló munkája jelent meg, amelyek jelentős része a szabadjóművesség elvein⁵⁹ felépülve, az állam és egyház viszonyait taglalva, azok békés egymás mellett élésének lehetőségét hivatott bemutatni. Ezekhez társul az előző fejezetben említett három Kálvin János személye és munkássága köré épülő tanulmánya is, amelyek elmélyülten foglalkoznak az „*ősreformátus*” egyház szervezetével, hagyományaival és szorgalmazzák az azokhoz való közeledést.

16 elbeszélése és emlékbeszéde jelent meg nyomtatott formában is, amelyek közül némelyek egyházi személyek ravatala fölött, mások pedig egyetemi ünnepeken mondattak el.

Cséka Ervin állításával ellentétben közel hét munkája jelent meg Szentpéterinek a Debreceni Egyetemmel és annak megalapításával kapcsolatban.⁶⁰ Ehhez

⁵¹ Uo.

⁵² *Emlékkönyv*: 630–635. o.; CSOHÁNY János: i. m. 147–150. o.

⁵³ SZENTPÉTERI Kun Béla: *A magyar református egyházalkotmány*. Debrecen, 1908. Ugyanezen a címen, Debrecen, 1932.

⁵⁴ SZENTPÉTERI Kun Béla: *Az államhoz való viszonyunk fő kérdése*, Debrecen, 1928. *A protestáns egyház kapcsolatai a közigazgatással*, Budapest, 1936. *Az egyház szabadsága az államban*, 1935. *Az állam a magyar református egyház szerint*, Debrecen, 1940.

⁵⁵ SZENTPÉTERI Kun Béla: *Egyházi törvényeinek és a tanárok*, Debrecen, 1913. *Világi papok*, Debrecen, 1916. *A magyar református presbíter*, Debrecen, 1924. *A református presbíter*, Budapest, 1941. *A lelkész, mint egyházjogász*, Debrecen, 1938.

⁵⁶ SZENTPÉTERI Kun Béla: *Kálvin egyházalkotmánya*, Debrecen, 1906. (Debreceni jogakadémián 1905. november 16-án tartott székfoglaló beszéde). *Kálvin, mint egyházszervező*, Budapest 1909. *A kálvinizmus társadalma*, Debrecen, 1923.

⁵⁷ SZENTPÉTERI Kun Béla: *Tisza István emléke*, Debrecen, 1922. *Tisza István ifjúkori levelei*, Debrecen 1928. *Tisza István és a református egyház*, Debrecen, 1928. *Tisza István iskolája*, Debrecen, 1932. *Tisza István és a vallásfelekezeti béke*, Debrecen, 1938. *Tisza István a kollégiumban*, In: *a Debreceni Egyetem 1929/30. évi évkönyvében*.

⁵⁸ L. a következő fejezetben.

⁵⁹ L. a 3. fejezet bevezetésében.

⁶⁰ L. a következő fejezetben.

kapcsolódóan fontos szót ejteni a hallgatóknak készült két jogi bevezető „tan-
könyvéről”, valamint jogtörténettel foglalkozó további két írásáról.⁶¹
Fenntartom tehát korábbi állításomat azzal kapcsolatban, hogy a jogtörténettel
kapcsolatos írásai legnagyobb számban a házasság intézményével foglalkoznak,
hiszen Szentpéteri a törvényes öröklés rendjén kívül csak a házassági jog tárgy-
körével foglalkozott behatóbban kutatásai során.⁶²

3.2. Szentpéteri jogtörténeti tárgyú jegyzetei, a jog és a történelem kapcsolatához való viszonyulása

Vass Károly jegyzetében, a jogtörténetre vonatkozóan Szentpéteri a következő
fogalom meghatározást adja: „Alkotmánytörténet alatt értjük a jogtörténet azon
részét, amely az állam szervezetét megállapító jogszabályokra vonatkozik” va-
lamint ezt folytatva: „Jogtörténet alatt értjük a jog történetének azon részét,
amely tárgyalja az alkotmányon kívüli más jogszabályok történetét.” Kibontva
ezeket a fogalmakat leszögezi, hogy Magyarországnak van alkotmánya, amely
egyidős az állam keletkezésével. Ez az alkotmány jogszabályokba van foglalva,
amelyek jogszabályok folyamatosan változnak, tehát Magyarországon ezek
alapján beszélhetünk alkotmánytörténetről és jogtörténetről is.

Mindezek mellett kiemeli, hogy a „környezet” is nagy hatással van a jogtör-
ténetre, ezért fontos különválasztani a jogtörténet fogalmától a magyar alkot-
mány és jogtörténet fogalmát, amely véleménye szerint: „A magyar alkotmány-
és jogtörténet alatt nem pusztán a magyar nyelvű lakosságnak a jogtörténetét kell
értenünk, hanem ilyen módon az egész magyar nemzeti társadalom – amely
magában foglal különböző nyelvű és eredetű lakosságot... –, ennek a joga lesz a
magyar alkotmány- és jogtörténet.” Láthatjuk, hogy Sz. Kun Béla, a nemzet
fogalmának közbeiktatásával, egyfajta közjogias jelleggel, az alkotmány felől,
történeti, filozófiai magyarázó módszerrel közelít és határozza meg a jogtörténet
fogalmát.⁶³

Szentpéteri ezen felfogását támasztják alá az 1902-ben, Pozsonyban megjelent
jegyzetében írottak is, amikor szintén az egyetemes jogtörténetből kiindulva,
nem az egyén, hanem a köz, a társadalom oldaláról közelíti meg a jogtörténetet.
„...a jogtörténet nem elégszik meg az egymás után következő intézmények
felsorolásával, hanem az azok közötti összefüggést is kutatja... A jogtörténetnek,
mint már említettük, feladata a jog fejlődését tüntetni elő...A szó valódi érte-
lében vett egyetemes jogtörténetnek nemigen lehet helye, tekintettel azokra a
rendkívül nagy különbségekre, melyek az emberiség különböző társadalmi közt
mutatkoznak. Az európai államok jogrendszereiben azonban, mint az előb-
biekből is kitűnik, sok a közös vonás. Ezért egy, az európai államokra kiterjedő s
így az egyes államokéval szemben egyetemes jogtörténet lehetséges és ilyen
tudomány épen nálunk keletkezett is.”⁶⁴

⁶¹ L. a 3.2. Szentpéteri jogtörténeti tárgyú jegyzetei, a jog és a történelem kapcsolatához való viszonyulása cím alatt.

⁶² SZENTPÉTERI Kun Béla: *A házasságról, Máramarosziget*, 1902. *Állam, egyház, házasság*, Budapest, 1936. *A tervezet törvényes öröklési rendje*, Budapest, 1904.

⁶³ HAJDU József Ákos: *A jogtörténet-kutatás története és módszertana a régi debreceni jogi kar tanárainak elméleteivel és kutatásaival (a jogtörténet fogalma és feladata)*. In: *Glossa Iuridica – Civilisztika* (szerk. FÓNAI Mihály). Debrecen, 2011. 91. o.

⁶⁴ DR. KUN Béla: *Bevezetés a jog- és államtudományokba*. Pozsony, 1902. 51, 57–58. o.

4. A Debreceni Egyetem megalapításában vállalt szerepe, ehhez kapcsolódó írásai

4.1. Az egyetem alapításában való részvétele

A XX. század elején elsődleges célkitűzéssé vált a debreceni jogakadémia egyetemi szintre emelése és egy nagyobb szintű egyetemi reform eredményeképpen a többi fakultással való térbeli és tudományos közeledés elősegítése.

Az évek során folytak a munkálatok mind elvi szinten, mind a gyakorlatban, mígnem 1907-ben éppen Sz. Kun Béla által született meg egy olyan tervezet, amely végül a Debreceni Egyetem felállításáról rendelkező 1912. évi XXXVI. törvénycikkhez vezetett.⁶⁵

Az egyetemmé alakulás történetének utolsó fontos momentumait az akadémiai oktatás megszüntetése jelentette, amikor is 1914. június 3–5. napjain összeült az egyházkerületi közgyűlés, ahol Szentpéteri Kun Béla jogakadémiai professzor, akadémiai igazgató búcsúzott tanártársai nevében a közgyűléstől, az egyház és a Kollégium vezetőitől. Ezt követően pedig 1914. június 9-én megtartották az utolsó évfáradó ünnepélyt a főiskola teológiai, jogi és bölcsészeti akadémiajában.⁶⁶

4.2. Szentpéterinek a Debreceni Egyetem történetével kapcsolatos írásai

Szentpéteri Kun Bélának az egyetemi és egyetemtörténeti témájú tanulmányainak száma, a korábban írtaknak megfelelően legszűkebben véve is ötre tehető.

Ezek munkák a következők:

- „*A debreceni egyetem tervezete: a debreceni református főiskola akadémiai tanácsa által elfogadott munkálat*”.
- „*A debreceni egyetemért: a Tiszántúli Református Egyházkerület emlékkönyve a debreceni magy. kir. tudományegyetem létesítésének történetéről*”.
- „*Egyház és egyetem*” ezt kiegészíti az 1941-ben született.
- „*Az egyetemmé alakulás története: a kollégiummal való kapcsolatok továbbélése az egyetemnek, mint egységnek életében*”⁶⁷ című tanulmánya, amely írásait tovább pontosítja a Debreceni Egyetem 1914/15. évi évkönyvében megjelent.
- „*A debreceni egyetem létesítésének története*” című visszaemlékezése.

Ezen tanulmányaihoz kapcsolódva fontos továbbá megemlékezni a

- „*Tervezet a Kollégium igazgatótanácsának átszervezésére*” és
- „*A debreceni Tudományegyetem Debrecen város szociográfiájában*” című munkáiról is.

⁶⁵ <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=7161> (Letöltés ideje: 2012. április 22.).

⁶⁶ <http://digit.drk.hu/?m=lib&book=2&p=6> (II. rész [A kollégium története 1861–1914 között] – 7. alfejezet [Az egyetemmé alakulástörténete]). (letöltés ideje: 2012. április 22.).

⁶⁷ Városi Könyvnyomda, Debrecen, 1942. A Debreceni Kollégium Története c. sorozat I. kötetének 2. része.

Ezek a munkák a legnagyobb részletességgel közreadják a debreceni egyetem történetét, annak alakuló munkálataitól kezdve, az építéssel járó kálvárián és a pénzügyi fedezetek összegyűjtésnek a nehézségein, valamint az egyházi közgyűlés és a kormány levélváltásainak az eredményein keresztül, egészen az egyetem alapítását követő évekig.

Befejezés

Láthatjuk tehát, hogy Szentpéteri Kun Béla nem csupán egyházjogász, politikus, törvényhatósági képviselő és tanár volt, hanem a jogtudományok legszélesebb körének ismeretében, annak bármely szegletén megállta a helyét, valamint kiváló gazdasági és szervezőképessége birtokában nem volt olyan feladat, amely sziklát gördíthetett volna elé.